

УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

КРОП Павло Борисович

ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА КОРМІВ
ТА ШЛЯХИ ЇЇ ПІДВИЩЕННЯ
/на матеріалах колгоспів Київської області/

08.00.05 - Економіка, планування, організація
управління народним господарством і
його галузями /сільське господарство/

А в т о р е ф е р а т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ - 1994

AB 29498

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі економіки сільського господарства
Українського державного аграрного університету.

Науковий керівник – доктор економічних наук,
професор Мертенс В.П.

Офіційні опоненти – доктор економічних наук,
професор Мосік П.О.,
кандидат економічних наук, старший
науковий співробітник Толкач М.І.

Провідна організація – Економічний інститут Міністерства
економіки України

Захист відбудеться "21" *квітня* 1994 р. о 14 годині
на засіданні спеціалізованої Ради Д 120.71.06 в Українському
державному університеті в 412 аудиторії 10 учбового корпусу.

Просимо Вас прийняти участь в обговоренні дисертації або
надіслати відгук на автореферат у двох примірниках, завірених
печаттю, на адресу: 252041, м. Київ-41, вул. Героїв Оборони, 15,
сектор захисту дисертацій.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці університету.

Автореферат розіслано "21" *березня* 1994р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук,
доцент

В. Савчук Савчук В.К.

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

ЛНБ України ім. В. Стефаника

00756760 (V)

І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан розвитку сільсько-господарства характеризується складними організаційно-економічними процесами, структурними зрушеннями, які суттєво впливають на рівень виробництва продукції і на його економічну ефективність, тому вивчення шляхів підвищення економічної ефективності кормовиробництва, як найважливішого фактора продуктивності тваринництва, є досить актуальним.

Дослідженню різних аспектів економічної ефективності кормовиробництва присвячені наукові праці І.Н.Романенка, Л.К.Грінчука, М.І.Толкача, Л.І.Касьянова, Л.Ф.Жигала, О.А.Бугуцького, І.П.Проскури, З.П.Кирпала, В.Р.Панченка, С.О.Залуцького та ін.

Питання підвищення економічної ефективності кормовиробництва з особливою гостротою стоять перед господарствами Київської області. Незважаючи на сприятливі природно-економічні умови тут для виробництва кормів, теперішній його стан, як показали дослідження, не забезпечує тваринництво повноцінними кормами. Аналіз тенденцій розвитку кормовиробництва в господарствах області свідчить про те, що за останнє десятиріччя капітальні вкладення і поточні витрати у галузь зростали набагато вищими темпами, ніж вихід продукції. За цих умов виняткової гостроти набуває проблема підвищення економічної ефективності кормовиробництва. По суті це й зумовило вибір теми дисертаційної роботи і об'єкту дослідження.

Мета дисертаційної роботи полягала в опрацюванні теоретичних і практичних аспектів економічної ефективності кормовиробництва для визначення резервів і наукового обґрунтування шляхів її підвищення.

Відповідно з поставленою метою визначені основні завдання дослідження: вивчити теоретичні основи економічної ефективності кормовиробництва і поглибити методiku її дослідження; проаналізувати динаміку рівня економічної ефективності виробництва кормів в колгоспах Київської області; дослідити вплив комплексу факторів на економічну ефективність кормовиробництва; визначити економічну ефективність кормовиробництва з врахуванням родючості землі; виявити економічні взаємовідносини між новими організаційними формуваннями в кормовиробництві на основі купівлі-продажу; опрацювати

шляхи підвищення економічної ефективності кормовиробництва.

Предмет та об'єкт дослідження. Предметом дослідження є проблеми підвищення економічної ефективності у кормовиробництві. Об'єктом дослідження обрані колгоспи Київської області, а для поглиблених розробок взяті 77 колгоспів чотирьох районів лісостепової зони (Обухівський, Кагарлицький, Рокитнянський, Миронівський).

Теорія і методика дослідження. Теоретичною основою дисертаційної роботи є праці вчених-економістів, законодавчі акти Верховної Ради України та Міністерства сільського господарства і продовольства України з питань розвитку агропромислового комплексу. В процесі дослідження широко використовувались різні прийоми і методи економічних досліджень: статистичний, економіко - математичний з застосуванням ЕОМ Мінськ-32, Роботрон-1715, монографічний, розрахунково-конструктивний та ін.

Інформаційна база дослідження. Джерелами інформації були річні звіти і виробничо-фінансові плани колгоспів, зведені звіти по районах і облагпрому, додатки до річного звіту, дані гравинного обліку. Дослідження ефективності орендного підприємства в кормовиробництві проводились власними впровадженнями і розрахунками, в час роботи головним економістом у колгоспі ім.Щорса Миронівського району (1987-1990 рр.).

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у:

- вдосконаленні методичних підходів до визначення показників оцінки кормових культур і впливу їх на економічну ефективність кормовиробництва з врахуванням родючості землі;

- комплексному вивченні основних факторів економічної ефективності кормовиробництва;

- визначенні напрямів збільшення виробництва рослинного кормового білку;

- обґрунтуванні економічних взаємовідносин між новими організаційними формуваннями в кормовиробництві в умовах ринку.

На захист вносяться такі основні положення:

- методичний підхід до визначення урожайності кормових культур через бальну (якісну) оцінку землі;

- аналіз рівня інтенсивності і економічної ефективності кормовиробництва та його впливу на виробництво тваринницької продукції;

- опрацюванні шляхів збільшення виходу кормового білку з врахуванням природно-кліматичних умов;
- обґрунтування факторів ціноутворення в кормовиробництві;
- встановлення впливу зелених кормів в структурі посівів кормових культур на собівартість молока;
- розроблені організаційно-економічні взаємовідносини в кормовиробництві в умовах ринку.

Практичне значення роботи. Цінність досліджень полягає у конкретних рекомендаціях підвищення економічної ефективності кормовиробництва; розвитку економічних взаємовідносин між новими організаційними формуваннями. Вони частково використовуються в практичній діяльності господарств. Так, рекомендації по визначенню економічної ефективності кормовиробництва, а також впровадженню орендних відносин на основі купівлі-продажу були використані в колгоспі ім.Шорса Миронівського району Київської області.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі економіки сільського господарства Українського державного аграрного університету як складова частина теми наукових досліджень кафедри (номер державної реєстрації 81083402).

Апробація і впровадження результатів дослідження. Робота обговорена і схвалена на засіданні кафедри економіки сільського господарства Українського державного аграрного університету (протокол №6 від 15 грудня 1993 р.). Основні положення дисертаційної роботи доповідались на двох конференціях професорсько-викладацького складу економічного факультету Українського державного аграрного університету. По темі дисертації надруковано 2 наукові статті (1990-1993 рр.). Рекомендації по визначенню та використанню резервів підвищення економічної ефективності виробництва кормів прийняті до впровадження Миронівським агропромисловим об'єднанням "Нива Лісостепу".

Обсяг і структура роботи. Дисертація викладена на 120 сторінках машинописного тексту і складається з вступу, трьох глав, висновків і пропозицій, списку використаної літератури та додатків.

ЗМІСТ РОБОТИ

Вступ

Глава I. Наукові основи економічної ефективності виробництва

кормів

- 1.1. Суть економічної ефективності виробництва кормів і необхідність її підвищення
- 1.2. Методика дослідження економічної ефективності виробництва кормів

Глава II. Аналіз економічної ефективності виробництва кормів в колгоспах Київської області

- 2.1. Виробничі ресурси досліджуваних господарств і їх використання для розвитку кормовиробництва
- 2.2. Динаміка економічної ефективності виробництва кормів
- 2.3. Аналіз факторів економічної ефективності виробництва кормів

Глава III. Шляхи підвищення економічної ефективності виробництва кормів

- 3.1. Економічна ефективність виробництва окремих кормових культур з врахуванням якісної оцінки землі
- 3.2. Шляхи збільшення виробництва рослинного кормового білку
- 3.3. Ціноутворення в комбікормовому виробництві та шляхи його удосконалення
- 3.4. Економічні взаємовідносини між новими організаційними формуваннями в кормовиробництві.

Висновки і пропозиції

Список використаної літератури

Додатки

II. ОСНОВНІ НАУКОВІ ІДЕЇ, ПОЛОЖЕННЯ ТА ВИСНОВКИ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Питання економічної ефективності виробництва кормів є одним з головних при розв'язанні проблеми організації кормової бази для тваринництва. При цьому слід відмітити, що "кормова база" і "кормовиробництво" є поняття нетотожні. Кормова база - поняття організаційно-економічне, агрономічне і зоотехнічне. Воно означає обсяг, видовий склад і якість кормових ресурсів у господарстві, систему виробництва і використання кормів у тваринництві. Система кормовиробництва - це комплекс технологічних, технічних і органі-

заційно-економічних заходів, спрямованих на круглорічне забезпечення тварин достатньою кількістю високоякісних кормів, використовувачи для їх виробництва мінімум матеріально- грошових, земельних і трудових ресурсів.

Корми, які використовуються у тваринництві поділяються на такі основні групи: 1) корми рослинного походження; 2) корми тваринного походження; 3) мінеральні корми. Корми рослинного походження в свою чергу діляться на чотири групи: концентровані; соковиті; грубі; пасовищні.

Важливою особливістю кормовиробництва є те, що воно складається з сукупності підгалузей. Серед них необхідно розрізнити такі, як польове і лукопасовищне кормовиробництво, комбикормова та інші види промисловості, зберігання кормів. Кожна підгалузь кормовиробництва виконує в технологічному процесі заготівлі кормів свої певні функції, які проявляються на протязі одного чи декількох етапів. Виробництво кормів включає такі чотири етапи: 1) вплив на ґрунт для створення оптимальних умов вирощування кормових культур; 2) вплив на вирощену кормову рослину з метою отримання готового для згодовування або зберігання корму; 3) переробку корму та підготовку його до згодовування; 4) зберігання кормових запасів, не допускаючи втрат і зниження їх поживної цінності.

Умовами і факторами, що зумовлюють ту чи іншу систему кормовиробництва, є ступінь розораності земель, розміри і продуктивність кормових угідь, видовий склад і щільність поголів'я, забезпеченість трудовими ресурсами і засобами виробництва, кліматичні умови. В залежності від цих умов і факторів виділяються три основні системи кормовиробництва, які мають чітке зональне розміщення: польова пасовищна, польова + пасовищна.

Всі сільськогосподарські культури по відношенню до виробництва тваринницької продукції умовно можна розподілити на три групи: 1 - кормові культури, які вирощуються тільки для виробництва кормів; 2 - культури, які не мають відношення до кормовиробництва і тваринництва; 3 - мають подвійний характер використання. Виходячи з цього розрахунок кормової площі ведеться таким чином: 1) площа умовно зайнята під фуражне зерно розраховується так: загальна кількість фактично згодованих за рік концентрованих кормів, включаючи покупки, ділиться на фактичну

врожайність і до цієї площі додається необхідна площа для вирощування насіння з розрахунку 2 ц зернових на 1 гектар; 2) умовна площа, зв'язана з використанням відходів товарного і продовольчого зерна (нефуражного зерна), визначається так: із загальної посівної площі зернових у господарстві віднімається в пункті першому кормова площа під фуражними зерновими, а з одержаної площі на використання відходів береться 25%; 3) умовна площа, зв'язана з використанням відходів інших сільськогосподарських культур (цукрових буряків, соняшника), визначається за допомогою коефіцієнтів; площа під такими культурами відноситься до кормової в тій частині, в якій побічна продукція цих сільськогосподарських культур може бути використана в тваринництві, наприклад, фабричний цукровий буряк - 40%, соняшник - 20%; 4) площа власне кормових культур; 5) площа природних кормових угідь.

2. В літературних джерелах знайшли відображення різні аспекти економічної ефективності виробництва основних видів продукції землеробства і тваринництва. Однак ще недостатньо досліджено процес економічної ефективності кормовиробництва. Серед учених поширеним є поняття економічної ефективності, яке зводиться до визначення ефективності використання землі - як основного засобу сільськогосподарського виробництва, живої та уречевленої праці. Щодо розуміння автором економічної ефективності кормовиробництва, то це отримання найбільшого виходу валової продукції в одиниці земельної площі, з одного боку, і в зменшенні трудових, матеріальних і грошових затрат на 1 ц кормових одиниць, з другого.

Критерієм ефективності є відношення результату (ефекту) до понесених затрат. Кормовиробництво, як галузь сільськогосподарського виробництва, має свої специфічні особливості, які полягають у тому, що не вся її продукція є товарною. Тому рівень економічної ефективності виробництва кормів визначити тут набагато складніше, особливо по тих їх видах, які не є товарними. За цих умов найбільш доцільно проводити дослідження економічної ефективності виробництва кормів з позицій системного підходу, який дає можливість вивчити її комплексно, як діалектично єдиного, взаємопов'язаного і взаємобумовленого процесу в біоекономічній системі: ресурси - витрати - продукт (ефект).

На основі вивчення різних методичних підходів обґрунтована

власна система показників для оцінки і вивчення економічної ефективності кормових культур, яка включає: 1) вихід кормових одиниць, перетравного протеїну і кормовпротеїнових одиниць з 1 га посіву з врахуванням родючості землі; 2) собівартість виробництва і кормопротеїнової одиниці; 3) затрат праці на одну кормопротеїнову одиницю; 4) рівень рентабельності власного кормовиробництва. Заключним етапом вивчення економічної ефективності виробництва кормових культур є визначення узагальнюючого індексу ефективності, який дає можливість визначити найбільш ефективну культуру не тільки між групами культур в межах одного господарства, а й порівнювати виробництво кормових культур між господарствами.

3. Природно-економічні умови Київської області забезпечують використання в якості раціональної польової системи кормовиробництва. Головним джерелом надходження кормів в цій системі є посіви зернофуражних і кормових культур у польових і кормових сівозмінах, а також використання великої кількості побічної продукції вирощуваних продовольчих і технічних культур. Польова система кормовиробництва найбільш інтенсивна і складна. Це вказує на те, що вона потребує достатньої забезпеченості трудовими ресурсами і засобами виробництва. При цій системі досягається найбільший вихід кормів з розрахунку на одиницю земельної площі.

Основними культурами польового кормовиробництва у досліджуваних господарствах є зернофуражні, кукурудза на зелений корм і силос, сіяні однорічні і багаторічні трави та кормові коренеплоди. Посівні площі кормових культур за період з 1981-1991 рр. знизились на 4,7 тис. га і становлять 90,9 тис.га. Зокрема, скоротились площі посівів зернофуражних культур на 24,9%, або 11,1 тис.га і становлять 33,4 тис.га. За рахунок цього на 2,6 тис. га розширено посіви кукурудзи на силос і зелений корм, 2,4 тис. га багаторічних трав і на 3,6 тис. га однорічних трав. Такі структурні зрушення відповідають основним напрямам інтенсифікації тваринництва, впровадженню інтенсивних технологій у кормовиробництві, забезпеченню продуктивнішого використання посівів кормових культур, підвищенню якості кормів. Дальше удосконалення кормовиробництва йтиме у напрямку підвищення питомої ваги багаторічних трав у структурі кормових посівів до 50-55% проти 28% в 1991 р. На збільшення ви-

робництва Зеленого корму в області сприятиме розширення після-укісних і покживних посівів кормових культур, сумісне вирощування їх з бобоними, підвищення продуктивності луків і пасовищ.

Рівень ефективності використання землі в досліджуваних господарствах обумовлюється цілим рядом об'єктивних факторів. Серед них виключно важливу роль відіграє забезпечення господарства основними засобами виробництва. Дослідженням було встановлено, що за період з 1981 - 1991 рр. фондозабезпеченість в колгоспах Київської області збільшилась в 1,7 раза. Негативним явищем є те, що вартість фактично застосовуваних основних засобів виробництва в колгоспах значно менше тієї суми, яка є в річних звітах. Велика кількість тракторів, комбайнів та інших машин повністю або частково не використовуються із-за відсутності необхідних запасних частин. Все це веде до зниження економічної ефективності сільськогосподарського виробництва.

Для забезпечення нормального функціонування кормовиробництва важливе значення має забезпеченість не тільки основними виробничими фондами, а й енергетичними ресурсами. За десять років енергонасиченість і енергоозброєність в досліджуваних господарствах зросла відповідно на 36,2% і 62,7% і становить відповідно 484,2 і 39,7 к.с.

Головною продуктивною силою сільськогосподарського виробництва є трудові ресурси. Правильний і повний їх облік, вивчення складу і руху, раціональне використання є важливою умовою підвищення ефективності виробництва. В 1991 р. кількість працездатних колгоспників скоротилась в порівнянні з 1985 р. на 5,7 тис.чол. або на 19,9%. В зв'язку з цим зросла землезабезпеченість і працівника на 18,8%, а також значно зросла продуктивність праці, що дало змогу збільшити обсяг виробництва сільськогосподарської продукції.

Досліджувані господарства Київської області спеціалізуються на виробництві зерна, цукрового буряка і продуктів тваринництва. Це підтверджується вивченням структури реалізованої сільськогосподарської продукції. На основі її аналізу спеціалізацію колгоспів лісостепової частини Київської області можна сформулювати як зерново-бурякову з розвинутим молочно-м'ясним скотарством і свинарством.

4. Вивчення показало, що в господарствах досліджуваних районів в 1992 р. 84,8% усіх використаних кормів вироблялось в самих господарствах шляхом посіву спеціальних кормових культур, які займають 30,2% ріллі і дають 44% кормів, 23% використаних кормів дають зернофуражні, 18% - побічна продукція рослинництва.

Оскільки в колгоспах Київської області формування кормової бази йде в основному за рахунок кормів власного виробництва, то становить інтерес вивчення таких показників як величина кормової площі і щільність поголів'я худоби на 100 га сільськогосподарських угідь, скільки припадає на одну умовну голову худоби кормової площі в гектарах і кормів в центнерах кормових одиниць, а також виробництво на 1 га сільськогосподарських угідь і 1 га кормової площі центнерів кормових одиниць. Вивчення цих показників свідчить про деяке скорочення кормової площі і поголів'я худоби на 100 га сільськогосподарських угідь (табл.1). Дещо скоротилася кормова площа на умовну голову. Однак виробництво кормів на умовну голову худоби, а також на 1 га сільськогосподарських угідь і на 1 га кормової площі за згадані періоди і роки збільшилось. Якщо середньорічне виробництво кормів у 1981-1985 рр. на 1 га сільськогосподарських угідь становило 13,4, а на 1 га кормової площі - 28 ц кормових одиниць, то у 1991 р. відповідно 16,4 і 34,2 ц кормових одиниць. Отже зростання виробництва кормів у досліджуваних господарствах відбулось за рахунок інтенсифікації кормовиробництва. Така позитивна тенденція є основою для висновку, що й подальше збільшення виробництва кормів можливе за рахунок підвищення продуктивного використання землі без розширення посівних площ під кормовими культурами. Останнє призвело б до скорочення виробництва продовольчого зерна та цукрових буряків, які становлять основу рослинницьких галузей.

Аналіз рівня інтенсивності у кормовиробництві колгоспів Київської області показує, що він за досліджуваний період помітно зріс. Так, витрати виробництва на 1 га кормової площі з 1985 р. по 1991 р. збільшились на 138,3%. При цьому слід відзначити, що підвищення рівня інтенсивності кормовиробництва проходило в основному за рахунок збільшення затрат уречевленої праці. За цей же час затрати живої праці скоротились на 13%. Цим підтверджується те положення, що інтенсифікація базується на досягненнях

1. Кормова площа і виробництво кормів на умовну голову і гектар сільськогосподарських угідь в колгоспах Київської області

Періоди	На 100 га с.-г. угідь		На одну умовну голову худоби		Виробництво на 1 га(ц корм.од.)	
	кормової площі, га	умовних голів худоби	кормової площі, га	кормів, ц корм. од.	с.-г. угідь	кормової площі
1981-1985 рр.	49,2	49,1	1,00	28,0	13,4	28,0
1986-1990 рр.	47,7	48,9	0,97	30,6	15,0	31,4
1986-1990 рр. в % до						
1981-1985 рр.	97,0	98,1	99,0	109,3	112,0	112,1
1991 р.	48,1	48,2	0,99	34,1	16,4	34,2
1992 р.	47,3	45,7	99,0	31,4	16,2	31,5

науково-технічного прогресу, веде до послідовного зниження затрат живої праці як на одиницю земельної площі, так і на одиницю виробленої продукції. Іншими словами, в процесі інтенсифікації відбуваються зміни співвідношення уречевленої і живої праці в напрямку зростання затрат уречевленої праці і скорочення живої, що є закономірним явищем.

5. З підвищенням рівня інтенсивності безпосередньо змінюється врожайність кормових культур. Безумовно, що на врожайність впливають природно-кліматичні фактори: ґрунти, клімат, опади. Однак за умови однакових природних факторів ті господарства досягають вищої врожайності, де більше вносять добрив, де вище забезпеченість сільськогосподарською технікою, де впроваджуються інтенсивні технології і висока організація праці, тощо.

У більшості господарств урожайність кормових культур ще не стабільна. Основною причиною низької врожайності кормових культур є недостатній рівень агротехніки їх вирощування, а також недосконалі організаційно-економічні відносини між бригадами, які вирощують ці культури, і молочно-товарними фермами, які споживають ці корми.

З метою виявлення змін в урожайності основних кормових культур динамічні її ряди були піддані математично-статистичній

обробці. При виконанні розрахунків складені рівняння прямої лінії:

за врожайності: кукурудзи на силос:

$$y_1^{ko} = 306,0 + 7,3 t_1;$$

кормових коренеплодів:

$$y_1^{kk} = 270,4 + 8,4 t_1;$$

багаторічних трав на зелений корм:

$$y_1^{BT} = 182,4 + 10,6 t_1$$

На основі аналізу динаміки врожайності встановлено, що спостерігається тенденція до дії росту всіх кормових культур. Слід відмітити, що найбільший приріст врожайності багаторічних травах на зелений корм $v=10,6$ ц з 1 га і кормових коренеплодів $v=8,4$ ц з 1 га.

Затрати праці в людино-годинах на одиницю продукції є одним із головних показників економічної ефективності в кормовиробництві. Абсолютна величина цього показника зумовлюється факторами інтенсифікації, які впливають на підвищення врожайності сільськогосподарських культур, а також рівнем механізації виробничих процесів. В досліджуваних господарствах спостерігається стійка тенденція зниження затрат праці на виробництві всіх видів кормів. Так, наприклад, по кормових коренеплодах, найбільш трудомісткій культурі, затрати праці на 1 ц знизились в 1991 р. в порівнянні з 1985 р. на 20,7%. При виробництві сіна багаторічних трав затрати праці за цей же період знизились відповідно на 26,4%, а сіна однорічних трав - на 13,4%. Тенденція зниження на виробництво 1 ц зелені м'яси з 1985 р. по 1991 р. також простежується як по багаторічних, так і однорічних травах відповідно на 46,7% і 35,7%. Скорочення затрат праці на виробництво силосу склало 53,9%, а на виробництво сінажу - 33,4%.

Більш повно економічну ефективність кормовиробництва характеризує рівень собівартості продукції, оскільки цей показник є похідним від сукупних затрат уречевленої і живої праці, витраченої на один використаний гектар землі і одержаної з нього продукції. Аналіз показує, що ріст собівартості 1 ц спостерігається по всіх видах кормів. Так, наприклад, за період з 1985 р. по 1991 р. рівень собівартості кормових коренеплодів зріс у 2,8 рази і становить 6,13 крб. Цей ріст відбувся за рахунок

збільшення як уречевленої так і живої праці. Ріст рівня собівартості 1 ц кукурудзи на силос склав в 1991 р. в порівнянні з 1981 р.-144,7%, а в порівнянні з 1985 р.-118,8%, рівень собівартості 1 ц багаторічних трав за цей період зріс відповідно на 257,4% і 179,7%, зеленої маси однорічних трав - на 153%, силосу - на 111,3%, сінажу на 210 процентів. Основною причиною зростання рівня собівартості 1 ц кормів є різні темпи росту витрат виробництва на 1 га відповідної кормової культури та її врожайності.

Дальше підвищення економічної ефективності кормовиробництва може бути лише в тому разі, коли вся система заходів по технічному забезпеченню поєднуватиметься з одночасним впровадженням інтенсивних технологій, дальшим поглибленням спеціалізації і концентрації виробництва, вдосконаленням форм і методів організації праці. Тільки комплексне використання факторів економічної ефективності може забезпечити високі темпи зростання обсягу кормів і підвищення ефективності кормовиробництва.

Проведений аналіз взаємозв'язку між собівартістю 1 ц кормових одиниць (кукурудза на силос і зелений корм) і найбільш важливих факторів, дозволив виявити найбільш впливові з них: x_1 - затрати праці на 1 га/люд.год.; x_2 - витрати виробництва, крб./га; x_3 - фондозабезпеченість рослинництва, крб.; x_4 - оплата праці, люд./год., крб.; x_5 - внесення добрив, д.р. кг; x_6 - вартість насіння на 1 га, крб.; x_7 - приходиться енергетичних потужностей на 1 га ріллі; x_8 - органічні добрива, т/га.

Залежність виражається рівнянням:

$$Y = 1.2918 + 0.0242 u_1 + 0.0048 x_2 + 0.0070 x_4 - 0.0070 x_5 - 0.0070 x_6$$

$$\text{при } R = 0.8382$$

$$R^2 = 0.7025$$

Одержані характеристики моделі свідчать про високу ступінь тісноти зв'язку факторів і результативною ознакою: коефіцієнт множинної кореляції (R) дорівнює 0,8382, множинної детермінації (R^2) 0,7025, тобто відібрані фактори на 70,2% описують варіації собівартості 1 ц кормових одиниць (кукурудза на силос і зелений корм). Коефіцієнти рівняння регресії свідчать про величину зміни результативного показника при середньому рівні використання

факторів по сукупності із 69 колгоспів, якщо забезпечити збільшення на одиницю одного з них при фіксованому значенні інших. Так, збільшення оплати праці на 1 крб. за годину забезпечує збільшення собівартості 1 ц кормових одиниць на 0,01 крб., і навпаки внесення добрив (д.р.кг) знижує собівартість 1 ц кормових одиниць на 0,017 крб.

6. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва безпосередньо залежить від собівартості 1 ц кормових одиниць, про що свідчать дані таблиці 2. На основі аналізу цих даних можна зробити такий висновок про те, що зростання рівня собівартості кормів супроводжується підвищенням частки вартості кормів у виробництві молока. Якщо в колгоспах I статистичної групи з рівнем собівартості 1 ц кормових одиниць 6,92 крб. вартість кормів становила 11,96 крб., то в господарствах IV групи, де рівень собівартості 1 ц кормових одиниць 14,24 крб., становила - 11,25 крб., вартість кормів на 1 ц молока порівняно з I групою зросла на 19,1% і досягла з розрахунку на 1 ц молока 14,24 крб.

Підвищення рівня собівартості виробництва кормів веде до зростання рівня собівартості молока і зниження окупності кормів молоком. Досить відзначити, що в колгоспах I групи, з найнижчим рівнем собівартості 1 ц кормових одиниць, 1 ц молока обійшовся у 26,70 крб., тоді як у господарствах IV, з найвищим рівнем собівартості 1 ц кормових одиниць, рівень собівартості був вищим на 10,5% і становив - 29,50 крб. Подібна тенденція спостерігається і в окупності кормів молоком. У колгоспах першої статистичної групи на 100 крб., витрачених на корми вироблялось молока на суму 236,2 крб., тоді як у господарствах четвертої групи - на суму 195,6 крб., або на 17,2% менше.

На економічну ефективність виробництва продукції тваринництва має вплив не лише такий фактор, як рівень собівартості кормів, а й кількість кормів, що витрачаються на 1 ц продукції. Адже відомо, що господарства дуже відрізняються обсягом витрат кормів, бо він зумовлюється збалансованістю кормів за поживними речовинами і в першу чергу за перетравним протеїном. З метою вивчення впливу таких факторів, як обсяг витрат кормів і рівня їх собівартості, на показники економічної ефективності виробництва молока і привісу ВРХ були відібрані два колгоспи Миронівського району Київської

ЛРБ ім. В. Степаненка
АІТ 36/100

2. Вплив рівня собівартості 1ц кормових одиниць раціону корів на окупність кормів та рівень собівартості молока (1988 - 1990 рр.)

Групи	Господарства за рівнем собівартості 1ц корм од., крб.	Кількість господарств в групі	Собівартість 1ц корм. од. в середньому по групі, крб.	Вартість кормів на 1ц молока		Вироблено молока на 100 крб. витрат кормів		Собівартість 1ц молока	
				крб.	в % до I групи	крб.	в % до I групи	крб.	в % до I групи
I	до 8	16	6.92	11.96	100.0	236.2	100.0	26.70	100.0
II	8.01-9	16	8.46	12.26	102.5	225.2	95.3	27.48	102.9
III	9.01-10	16	9.48	13.22	110.5	218.3	92.4	28.41	106.4
IV	більше 10	21	11.25	14.24	119.1	195.6	82.8	29.50	110.5
В середньому по господарствах		69	9.03	12.92	108.0	218.8	92.6	28.02	105.

області з різним рівнем розвитку скотарства.

Дослідження показують колгосп ім. Бузьницького веде перед по відношенню до середньорайонних показників і до колгоспу ім. Щорса. Дещо нижчий рівень собівартості виробництва і ц кормових одиниць і майже нормативні затрати кормів на одиницю продукції дозволили колгоспу ім. Бузьницького домогтися високої економічної ефективності виробництва привісу ВРХ і молока.

Так, в середньому за 1989 - 1991 рр. собівартість молока в колгоспі ім.Бузьницького становила 40.14 крб., тоді як в колгоспі ім. Щорса - 66.90, а середньому по району - 53.81 крб. Привіс ВРХ відповідно: 215.45; 593.53; 387.61 крб. Різниця в собівартості кормів, які виробляються, різна величина їх витрат на одиницю продукції зумовили різний рівень собівартості тваринницької продукції і різний рівень рентабельності її виробництва.

7. Проведений аналіз показує, що в дослідженні кормовиробництва існує цілий ряд проблем. Перш над усе необхідно вдосконалити саму методику визначення економічної ефективності кормовиробництва. Адже до цього часу вивчення економічної ефективності виробництва кормів ведеться без врахування оцінки землі. Вчені не визначились у розумінні самої оцінки землі. Найчастіше вживають вираз "економічна оцінка землі". Зустрічаються пропозиції розрізняти економічну та агроекономічну (або якісну) оцінку землі.

Виходячи з об'єктивної необхідності якісної оцінки землі нами проводились дослідження економічної ефективності виробництва кормів на прикладі господарств Миронівського району. У зв'язку з цим, ми пропонуємо для достовірного визначення економічної ефективності виробництва кормів, урожайність кормових культур, як один з основних результативних показників, який впливає на економічну ефективність кормовиробництва розраховувати з врахуванням бальної оцінки землі.

Традиційна формула визначення урожайності сільськогосподарських культур, у тому числі кормових, базувалася на співвідношенні валового збору та площі.

Зрозуміло, що при цьому не враховується родючість сільськогосподарських угідь, на яких здійснюється виробництво. Запропонована нами формула (1):

ЛНБ ім. В. Стефаника
АН України

$$y_{\text{к.к.}} = \frac{B_{\text{кпо}}}{S_{\text{к.к.}} \cdot \frac{B_{ij}}{100}} \quad (1)$$

де $y_{\text{к.к.}}$ - урожайність кормової культури з 1 га, КПО ц;
 $B_{\text{кпо}}$ - валовий збір кормопротеїнових одиниць з 1 га, ц;
 $S_{\text{к.к.}}$ - площа посіву кормової культури, га;
 B_{ij} - оцінка родючості ріллі і-поля j-господарства за забезпеченість елементами поживності, бали;

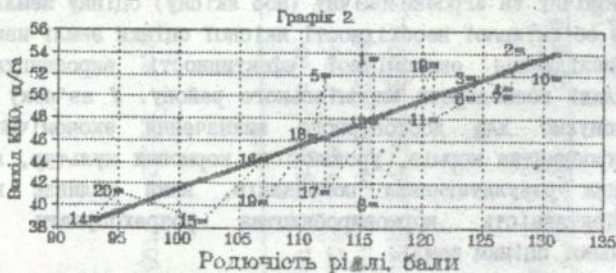
дає можливість враховувати не тільки кількісні (площу, валовий збір), але і якісні показники - родючість, вміст протеїну і кормових одиниць в кормах.

Виявлена кореляційна залежність між родючістю ріллі і урожайністю кукурудзи на силос і зелений корм (1), а також на вихід кормопротеїнових одиниць ц/га (2). При цьому знайдено такі рівняння прямолінійної регресії:

$$y_x = 55.010 + 2.5685x, \text{ при } r = 0,727 \quad (1)$$

Коефіцієнт кореляційного зв'язку (R) між цими показниками становив 0,727, що свідчить про досить тісний взаємозв'язок між ними.

$$y_x = 0.852 + 0.406x, \text{ при } r = 0,787 \quad (2)$$

— фактично — лінійно регресивно

Отже, із збільшенням родючості ріллі на один бал в когоспах Миронівського району підвищується урожайність кукурудзи на силос і зелений корм на 2.56 ц, а також збільшується вихід кормопротеїнових одиниць з 1 га на 0.41 центнера.

Для характеристики ефективності виробництва кормових культур нами застосовувався узагальнюючий індекс ефективності, який включає в себе: індекс ефективності використання землі (з урахуванням її родючості); індекс продуктивності живої праці (прямі затрати); індекс віддачі матеріально-грошових витрат. Ці показники дають змогу провести порівняльну оцінку однорідної групи культур, а також визначити ефективність культур у певному регіоні відносно показника району, області тощо.

Проведений економічний аналіз показує, що в колгоспі ім.Щорса, незважаючи на найвищу родючість ґрунту (131 бал), нижчий вихід кормопротеїнових одиниць по всіх кормових культурах в порівнянні з колгоспом ім.Бузницького (116,0 бал.). Розрахунок узагальнюючого індексу ефективності по окремих культурах також вищий в колгоспі ім.Бузницького, це вказує на недостатню організаційно-економічну роботу в галузі кормовиробництва у колгоспі ім.Щорса, бо природно-економічні умови господарства найкращі в районі.

8. Нами встановлено, що незбалансованість раціонів за протеїном у досліджуваних господарствах є однією з причин недостатньо високої продуктивності сільськогосподарських тварин, з одного боку, і занадто великих затрат кормів з розрахунку на одиницю продукції, з другого. Розрахунки показують, що при 20-25% дефіциті перетравного протеїну в раціонах великої рогатої худоби продукції одержують на 30-34% менше.

Отже, першочерговим завданням у підвищенні економічної ефективності кормовиробництва в досліджуваних господарствах є поліпшення якості кормів і ліквідація дефіциту кормового білку. Розв'язання цієї проблеми є досить реальним за рахунок посівів багаторічних бобових трав і бобово-злакових травосумішей, зернобобових культур (гороху, сої, кормових бобів), а також багатоконпонентних сумішей однорічних кормових культур, озимого рапсу, редьки олійної.

Ми рекомендуємо довести питому вагу зернобобових культур в сівозмінах до 8-12%, а кукурудзу, яка є неефективнішою культурою в досліджуваних господарствах, силосувати з соєю в суміші. Щоб збалансувати силосну масу за вмістом протеїну необхідно добавляти при закладанні кукурудзяного силосу 25-40% зеленої маси сої. Розрахунки показують, що такі посіви можна проводити на 2/3 площі посіву кукурудзи. Це дозволить одержати з кожного гектара по

1,5-2,5 ц перетравного білку додатково і збільшити вміст його в силосі в розрахунку на 1 корм.од. з 60-70 г до 85-90 г без розширення площ під бобовими культурами.

Використання якісних комбікормів, збалансованих за протеїном та іншими речовинами, забезпечує вищу зоотехнічну окупність корму, ніж роздільне згодовування концентратів. Завдяки цьому поліпшується якість і підвищується ефективність використання всіх кормів у цілому. Проте комбікормове виробництво має певні недоліки. Основний з них - висока відпускна ціна комбікормів, яка в середньому становила в 1991 р. на Миронівському міжгосподарському комбікормовому заводі (МКЗ) 228,20 крб за 1 тону, а з транспортними та іншими додатковими витратами 250-270 крб. Собівартість же 1 ц фуражного зерна власного виробництва, переробленого на дерть і підготовленого до згодовування, в досліджуваних господарствах у середньому становила 11-12 крб. Отже, вартість купованих комбікормів більша собівартості власних зернових концентратів у півтора-два рази.

Головною причиною високої ціни покупних комбікормів, особливо вироблених на державних комбікормових заводах, є висока вартість сировини, зокрема зерна і білково-вітамінних добавок (БВД).

При дослідженні нами встановлено, що більшу економічну ефективність від використання комбікормів мають ті господарства, які виробляють їх на власних комбікормових заводах і в цехах, оцінюючи свою сировину (зерно) за собівартістю, а куповану за ціною придбання. Отже, організація виробництва комбікормів за рахунок власної дешевої сировини і купованих БВД економічно вигідно.

Зелений конвеєр є основним способом організації безперервної годівлі тварин у весняно-осінній період. Дослідженням встановлено, що за останні роки площі кормових культур на зелений корм в колгоспах області збільшуються. Однак потреба тваринництва в зелених кормах задовільняється досить недостатньо. Згідно зоотехнічних норм необхідно згодовувати зеленої маси на 1 корову за добу в літній період не менше 50-55 кг. Фактично ж згодовується в середньому 30-35 кг. В багатьох господарствах набір кормових культур, які використовуються на зелений корм, обмежений, а урожайність низька. Все це призводить до перебоїв в постачанні зелені маси, і господарства вимушені в літньопасовищний сезон

згодувати худобі силос і коренеплоди, що не виправдано як з зоотехнічної, так і з економічної точки зору.

Отже, проведений економічний аналіз підтверджує те, що збільшення питомої ваги зелених кормів в раціонах тварин є не тільки засобом підвищення продуктивності худоби, а й важливим шляхом зниження собівартості тваринницької продукції.

9. Процес переходу до ринкових відносин викликає до життя різноманітні форми власності - приватну, сімейну, колективну, державну. Тільки всебічний їх взаємозв'язок, а не протиставлення, дозволить сільському господарству вийти з кризи.

Важливе місце у підвищенні економічної ефективності галузі в досліджуваних господарствах належить впровадженню нових форм організації праці, зокрема орендним відносинам на основі товарно-грошових відносин ("купівлі-продажу") на всіх рівнях виробництва і реалізації. Нами в 1988 р. у колгоспі ім. Щорса Миронівського району було впроваджено орендний підряд у кормовиробництві. Взаємовідносини орендних колективів з господарством (орендодавачем) здійснюються на основі договору, в основі якого лежать наступні складові частини економічного механізму орендного підряду: 1) ціни на продукцію, вироблену орендарями, а також використані ними засоби виробництва; 2) орендна плата за землю, техніку та інше майно; 3) порядок розподілу доходів, одержаних в результаті господарської діяльності орендарів.

Публікування результатів дослідження.

1. Інтенсифікація виробництва рослинницької продукції в нових умовах господарювання. // Зб. тез докладів наукової конференції. - Київ, 1990. - 0.2 др. арк.

2. Ціноутворення в кормбикормовому виробництві та шляхи його удосконалення. // Зб. наук. праць "Економіка і організація сільського господарства". Випуск 91.-К. Укр ІНТЕІ, 1992. - 0.3 др. арк.

3. Економічні взаємовідносини між новими організаційними формуваннями в кормовиробництві. // Зб. наук. праць УДАУ. -1994.

По матеріалах дисертації автором зроблені 2 доповіді на науково-практичних конференціях Київського обласного агропрому 1988-1989 рр.

УВК УДАУ, 125.100-1994

461932

AB 29.498